

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

МУНДАРИЖА

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. АХМЕДШАЕВА Мавлюда Ахатовна
ЎЗБЕКИСТОН ҲУҚУҚ ТИЗИМИДА ҚОНУН ВА КОДЕКСНИНГ ЎЗАРО НИСБАТИ.....8
2. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович
ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ҚОНУНЛАР:
ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФ 14

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

3. АБДУЛЛАЕВА Мафтуна Мурот қизи
ЎЗБЕКИСТОНДА КОНСТИТУЦИЯВИЙ ШИКОЯТНИ
АМАЛГА ОШИРИШНИНГ МУАММОЛАРИ 19
4. НАРИМАНОВ Бекзод Абдувалиевич
ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШНИНГ АЙРИМ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН НОДАВЛАТ
НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ МИЛЛИЙ АССОЦИАЦИЯСИ МИСОЛИДА.....24
5. РАХМОНОВ Зафаржон Зайниддинович
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИ СОҲАСИДА
ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ЎРНИ..... 32

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

6. БАБАКУЛОВ Зафар Курбанназарович
ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ТРАНСЧЕГАРАВИЙ САВДО МУОМАЛАСИДАГИ
ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИ МАСАЛАЛАРИ 41
7. ПЎЛАТОВ Алишер Рамазанович
КРИПТОВАЛЮТАНИ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА УНИ МУОМАЛАСИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ
БЎЙИЧА АСОСИЙ ЁНДАШУВЛАР 49
8. НАСУЛЛАЕВ Мубин Нутфуллаевич
ТЎЛОВГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ 57

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

9. УРОЗБАЕВ Сардорбек
ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИДА ХИЗМАТ ЎТАШНИНГ
НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ..... 65

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

10. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна
ЭКСЦЕСС ИШТИРОКЧИЛИКНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ 72

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

11. БАБАБЕКОВ Нодир Джурабаевич ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЖАРАЁНИДА МАХСУС БИЛИМЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ	80
12. УМАРХОНОВ Азизхон Шарипхонович ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЧОРАЛАРИНИНГ ТАСНИФЛАНИШИ	87

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

13. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна, ТОШМАТОВА Висолахон РОЛЬ БИОЭТИЧЕСКОЙ НАУКИ В ЗАЩИТЕ ПРАВ ПАЦИЕНТОВ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19	96
14. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна ГОСУДАРСТВО КАК СУБЪЕКТ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	104
15. РАХМОНОВА Сабрина НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ДИСКРИМИНАЦИИ ПО ПРИЗНАКУ ПОЛА КАК ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАВНЫЕ ПРАВА И ВОЗМОЖНОСТИ ПРИ РЕГУЛИРОВАНИИ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ	110

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. ШАКУРОВ Рафик Равильевич ПЕДАГОГИКА ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАНИШИ.....	115
--	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

ШАКУРОВ Рафик Равильевич

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш маркази доценти, юридик фанлар номзоди
E-mail: shakurov.rafik.67@mail.ru

ПЕДАГОГИКА ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАНИШИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ШАКУРОВ Р.Р. Педагогика тушунчаси ва унинг ҳуқуқий таъминланиши // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 2 (2023) Б. 115-120.

 2 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-2-16>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада педагогиканинг фан сифатидаги тушунчаси, унинг бошқа фанлар билан алоқаси, педагогикани ташкил этувчи педагогик фаолият, педагогик талаблар, педагогик билимлар, педагогик жараён, педагогик технология, педагогик метод тушунчаларини хусусиятлари очиб берилади ҳамда таълим муассасаси педагог ходимининг касбий фаолиятига қонунга хилоф равишда аралашиб ёки ўз хизмат вазифаларини бажаришига тўсқинлик қилганлик учун жавобгарлик масалалари ёритилган.

Калит сўзлар: билим, жавобгарлик, жараён, услуб, педагог, педагог ходим, педагогика, тарбия, таълим, таълим оловчи, технология, ўқитиш, ўқувчи, ўқитувчи, фаолият, ҳуқуқбузарлик.

ШАКУРОВ Рафик Равильевич

Доцент Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции Республики Узбекистан, кандидат юридических наук
E-mail: shakurov.rafik.67@mail.ru

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ОТДЕЛЬНЫХ ПОНЯТИЙ СОСТАВЛЯЮЩИХ ПЕДАГОГИКУ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрено понятие педагогики как науки, её взаимосвязь с другими дисциплинами и науками, раскрыты составляющие педагогику признаки понятий таких как, «педагогическая деятельность» «педагогические требования», «педагогические знания», «педагогический процесс», «педагогическая технология», «педагогический метод», а также изложены вопросы ответственности за незаконное вмешательство в профессиональную деятельность педагогического работника образовательного

учреждения или воспрепятствование выполнению его служебных обязанностей.

Ключевые слова: воспитание, деятельность, знания, метод, образование, обучение, обучаемый, ответственность, педагог, педагогический работник, педагогика, правонарушение, процесс, технология, ученик, учитель.

SHAKUROV Rafik

Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center, candidate of legal sciences

E-mail: shakurov.rafik.67@mail.ru

THE ESSENCE AND CONTENT OF INDIVIDUAL CONCEPTS COMPOSING PEDAGOGY

ANNOTATION

This article discusses the concept of pedagogy as a science, its relationship with other disciplines and sciences, discloses the features of pedagogy of concepts such as "pedagogical activity", "pedagogical requirements", "pedagogical knowledge", "pedagogical process", "pedagogical technology", "pedagogical method", as well as issues of liability for unlawful interference in the professional activities of a pedagogical worker of an educational institution or obstruction of the performance of his official duties.

Keywords: knowledge, responsibility, trespass, process, style, educator, pedagogical employee, pedagogy, upbringing, education, educational, educational, technology, teaching, student, teacher, activity.

Ижтимоий фанлар орасида педагогика муҳим ўрин тутди. Педагогика - таълим ва тарбия жараёнини ўрганадиган фан соҳаси.

Педагогика фанининг таркибий қисмларини таълим назарияси ва тарбия назарияси ташкил этади. Бунда, таълим назарияси дидактика деб аталади (юнон тилидан διδακτικός – "таълим бериш").

Дидактика педагогика ва таълим назариясининг бўлими бўлиб, таълим муаммоларини (педагогиканинг назарий томони) ўрганади [2].

Таълимнинг янги шакллари, масалан, малака ошириш кабиларнинг пайдо бўлиши, "ривожланиш"ни ҳам таълим жараёни сифатида илгари суришга имкон беради. Хусусан, инсон ривожланишига бўлган эҳтиёж жамиятда, ишлаб чиқаришда содир бўлаётган ўзгаришлар билан боғлиқ ҳолда қўйиладиган янги талабларга боғлиқ.

Педагогика фанини таркибий қисмини ташкил этадиган тарбия назарияси, тарбия усуллари қаторида, тарбия жараёнининг ички психологик моҳиятини, тарбиянинг психологик механизмларини ҳам ўрганади.

Педагогиканинг фан сифатида шаклланиши ва ривожланиши чуқур тарихий илдишларга эга.

Бугунги кунда педагогика фан сифатида бошқа фанлар (психология, фалсафа, социология ва бошқ.) билан ҳамкорликда фаолият юритувчи ва ривожланаётган кўп тармоқли фандир. Хусусан, педагогика фани психология билан бирга ўз тараққиётини топган деган фикр асослидир. Масалан, педагогика ва психология ўртасидаги узлуксиз боғлиқлик янги илмий йўналиш – педагогика (таълим) психологиясининг пайдо бўлишига олиб келди.

Педагогика фанининг воситаларига (тадқиқот предмети, объекти, мақсад ва вазифалари, тадқиқот усуллари ва бошқ.) чуқурлашмасдан, педагогикани ташкил этувчи алоҳида айрим тушунчаларнинг умумий тавсифини кўриб чиқамиз.

Педагогика фанига оид тайёрланган илмий ишларни таҳлил қилиш "педагогик фаолият", "педагогик талаблар", "педагогик билимлар", "педагогик жараён", "педагогик технология", "педагогик усул" ва бошқа шу каби тушунчаларни ажратишга имкон беради. Жумладан, педагогик фаолият ижтимоий фаолият турларидан бири бўлиб,

таълим олувчиларни ҳар томонлама ривожлантиришга қаратилган таълим ва тарбия жараёнини билдиради.

Таълим – таълим олувчиларга чуқур назарий билим, малакалар ва амалий кўникмалар беришга, шунингдек уларнинг умумтаълим ва касбий билим, малака ҳамда кўникмаларини шакллантиришга, қобилиятини ривожлантиришга қаратилган тизимли жараён. Тарбия эса, аниқ мақсадли ҳамда ижтимоий-тарихий тажриба асосида ёш авлодни ҳар томонлама камол топтиришга, уларнинг онгини, маънавий-ахлоқий қадриятлар ва дунёқарашини шакллантиришга қаратилган тизимли жараёндир [3].

Таъкидлаш жоизки, ўқитиш таълимнинг асосий жараёнларидан бири бўлиб, авлодлар тажрибасини бевосита узатиш ва қабул қилиш билан боғлиқ бўлган педагог ходими ва таълим олувчиларнинг ўзаро таъсирини англатади. Шу боис, педагогик жараённинг асосий иштирокчилари сифатида – педагог ходим ва таълим олувчиларни ажратиш мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни 44-моддасига мувофиқ, тегишли маълумоти, касбий тайёргарлиги бўлган ва маънавий-ахлоқий фазилатларга эга шахслар педагогик фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқига эга эканлиги белгиланган.

Мазкур Қонун, педагог ходимларнинг мажбуриятлари сифатида, таълим-тарбия жараёни иштирокчиларининг шаъни, қадр-қиммати ва ишчанлик обрўсини ҳурмат қилиши, ўқув машғулотларини сифатли ўтказиши, ахборот-коммуникация технологияларидан, ўқитиш ва тарбиянинг илғор ҳамда инновацион шакллари ва усулларидан фойдаланиши, таълим олувчиларнинг психологик ва ўзига хос хусусиятларини, жисмоний ва руҳий саломатлигини, физиологик ривожланишини ҳисобга олиши, жисмоний, ақлий, сенсор (сезги) ёки руҳий нуқсонлари бўлган шахсларни ўқитиш учун шарт-шароитлар яратилишига эътибор қаратиши, вояга етмаган таълим олувчилар билан таълим-тарбия ишларини уларнинг ота-онаси ёки бошқа қонуний вакиллари билан ҳамкорликда олиб бориши, таълим ташкилотининг уставига ва (ёки) бошқа таъсис ҳужжатларига, ички меҳнат тартиби қоидаларига риоя этиши, ўз малакасини мунтазам равишда ошириб бориши, эгаллаб турган лавозимига мувофиқлик жиҳатидан даврий аттестациядан ўтиши ҳамда тиббий кўрикдан ўз вақтида ўтиши шартлигини белгилайди.

Сўзсиз, педагог ходимнинг нафақат касбий, балки шахсий фазилатлари ҳам муҳимдир. Хусусан, ходимларга ўз педагогик фаолиятини амалга оширишда ахлоқ ва этика нормаларига зид ҳаракатлар содир этиш тақиқланади. Шу қаторда, педагог ходимлар таълим ташкилотлари томонидан белгиланган ходимларнинг кийим-бошига доир педагогик талабларга риоя қилишлари керак.

Педагог ходими касби азалдан жамиятдаги энг муҳим ва шарафли касблардан бири бўлиб келган. Шу боис, бугунда янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 52-моддасида таъкидланганидек, “Давлат ўқитувчиларнинг шаъни ва қадр-қимматини ҳимоя қилиш, уларнинг ижтимоий ва моддий фаровонлиги, касбий жиҳатдан ўсиши тўғрисида ғамхўрлик қилади”.

Чунончи, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 197⁵-моддасида таълим муассасаси ўқитувчисининг касбий фаолиятига қонунга хилоф равишда аралашганлик ёки унинг хизмат вазифаларини бажаришига тўсқинлик қилганлик учун, мазкур кодекснинг 51-моддасида эса таълим ташкилотининг ходимини меҳнатга маъмурий тарзда мажбурлаш учун маъмурий жавобгарлик назарда тутилган [4]. Бинобарин, таълим ташкилотининг педагог ходимига нисбатан меҳнатга маъмурий тарзда мажбурлаш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса, айбдор шахслар Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 148-моддаси 3-қисми бўйича жиноий жавобгарликка тортилади. Кўриб турибмизки, бугунда педагогнинг ҳақ-ҳуқуқлари тўлақонли таъминланган ва ҳимояланган [5].

Бошқа касбий фаолият каби педагогик фаолият ҳам педагог ходимдан тегишли билимга эга бўлишни талаб қилади. Педагогик назариясида бундай билим педагогик билим деб аталади.

Педагогик билим – бу таълим олувчиларга нафақат узатилган маълумотни самарали идрок этиш, балки уларнинг психикаси ва индивидуал хусусиятларини яхшироқ тушуниш, мулоқот қилиш қобилиятини яхшилаш ва бошқаларга имкон берадиган маҳоратдир.

Табиийки, педагогика фанининг ривожланиши педагог ходимлардан самарали педагогик жараёнга эришиш учун доимо ўз устида ишлашни тақозо этади. Шунинг учун ҳам педагогик ходимларнинг вазифаларидан бири уларнинг ўз малакасини мунтазам равишда ошириб бориши, эгаллаб турган лавозимига мувофиқлик жиҳатидан даврий аттестациядан ўтиши ҳисобланади [6].

Педагогик жараённинг асосий иштирокчиларини ташкил этадиган таълим олувчилар қаторига, бошланғич таълим олувчилар, умумий ўрта ва ўрта махсус таълим олувчилар, касб-ҳунар мактаблари, коллежлар ва техникумларда таълим олувчилар киради.

Мамлакатимизда таълим олувчилар ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга ҳамда уларнинг ижтимоий ҳимояси давлат томонидан кафолатланади. Хусусан, миллий қонунчилик жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, ҳар кимга таълим олиш учун тенг ҳуқуқлар кафолатланади.

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни вояга етмаган таълим олувчиларнинг ота-оналари ёки бошқа қонуний вакиллари, педагог ходимларнинг вакиллари ҳам таълим-тарбия жараёни иштирокчилари сифатида ажратади.

Педагогикжараён деганда, шахсни тарбиялаш, таълим бериш ва ривожлантиришнинг узвий жараёни тушунилади [7]. Шу билан бирга, педагогик жараённинг таркибий қисмлари элементлари сифатида, таълим ва тарбия турлари, таълим ва тарбия мақсадлари, таълим ва тарбия мазмуни, таълим ва тарбия технологияси, таълим ва тарбия шакллари, таълим ва тарбия натижалари ҳамда таълим-тарбия жараёни иштирокчилари ҳам ажратилади.

Хусусан, таълим ва тарбия турларига мактабгача таълим ва тарбия, умумий ўрта ва ўрта махсус таълим, профессионал таълим, олий таълим, олий таълимдан кейинги таълим, кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ва мактабдан ташқари таълим киради.

Таълим ва тарбия мақсадлари, таълим турларига кўра белгиланади. Масалан, бундай мақсадлар қаторида меҳнат бозори учун юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлашни ажратиш мумкин.

Таълим ва тарбия мазмуни ҳам таълим турларига боғлиқ бўлиб, уларнинг амалга ошириш тартиби, усуллари ва воситаларини қамраб олади. Масалан, мактабгача таълим ва тарбия мазмуни болаларни ўқитиш ва тарбиялашга, уларни интеллектуал, маънавий-ахлоқий, этик, эстетик ва жисмоний жиҳатдан ривожлантиришга, шунингдек болаларни умумий ўрта таълимга тайёрлашга қаратилган таълимни ўз ичига олади.

Таълим ва тарбия технологияси деганда, таълим жараёнида фойдаланилган педагогик таълимнинг илғор шакллари, янги педагогик технологиялар, замонавий техник ва ахборот воситалари тушунилади.

Таълим шакллари сифатида, ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда таълим олиш (кундузги), ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда таълим олиш (сиртқи, кечки, масофавий), дуал таълим, оилада таълим олиш ва мустақил таълим олиш, катта ёшдагиларни ўқитиш ва уларга таълим бериш, инклюзив таълим, экстернат тартибидаги таълим, мудофаа, хавфсизлик ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолияти соҳасида кадрлар тайёрлаш ажратилади.

Таълим ва тарбия натижалари, таълим ташкилотини фаолиятини, таълим берувчиларнинг педагогик фаолиятини ҳамда таълим олувчиларнинг билим, малака ва кўникмаларини баҳолаш орқали аниқланиши мумкин.

Таълим-тарбия жараёни иштирокчилари сифатида, таълим олувчилар, вояга етмаган

таълим олувчиларнинг ота-оналари ёки бошқа қонуний вакиллари, педагог ходимлар ва уларнинг вакиллари.

Педагог ходими ва таълим олувчининг ўзаро таъсири жараёни, унда иштирок этувчиларнинг ўзига хос психологик хусусиятлари билан боғлиқ. Бу эса, ўз навбатида, педагог ходимнинг психологик ва индивидуал хусусиятларини, жисмоний ва руҳий саломатлик ҳолатини, таълим олувчининг физиологик ривожланишини ҳисобга олишига, жисмоний, ақлий, ҳиссий (сезги) ёки руҳий нуқсонлари бўлган шахсларни ўқитиш учун шароит яратишга эътибор қаратишларига сабаб бўлади.

Албатта, умумий педагогик жараённинг муҳим таркибий қисми ўқув жараёни бўлиб, унда педагогик технологиялар, усуллар ва бошқалар мужассамлашган.

Педагогик технология – бу таълим берувчи ва таълим олувчилар учун қулай шарт-шароитларни сўзсиз таъминлаган ҳолда ўқув жараёнини лойиҳалаш, ташкил этиш ва ўтказишда биргаликдаги педагогик фаолиятнинг пухта ўйланган моделидир [1], [8], [12].

Педагогик технология тузилмасини концептуаласос, таълим мазмуни – машғулотнинг мақсадлари (умумий ва хусусий), ўқув материалнинг мазмуни, процедура қисми – технологик жараён (таълим жараёни, таълим беришнинг усул ва шакллари, таълим берувчининг ўқув жараёнини бошқарув фаолияти, таълим жараёнини диагностикаси) ташкил этади [9].

Ахборот ва замонавий технологиялар асрида замонавий педагог кўплаб ахборот манбалари (телевидение, интернет ва бошқ.) билан таълим олувчилар эътиборини ўзига жалб қилиш учун рақобатлашиши керак.

Шу боис, бугунги кунда педагог кадрлар олдида ахборот-коммуникация технологияларидан, таълим ва тарбиянинг илғор ва инновацион усул ва шаклларидан фойдаланиш каби жуда юқори касбий талаблар қўйилмоқда. Бу жиҳатдан таълим жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини, масалан, Smart-технологиялар, интернет сайтлари ва бошқаларни жорий этиш муҳим [10].

Педагогика фанида таълим шаклларини ўз ичига олган педагогик тизим тушунчаси ҳам ажралиб туради.

Таълим шакли педагогик тизимнинг элементи сифатида таълим жараёнини ташкил этишнинг ташқи томонини билдиради ва таълимнинг қачон, қаерда, ким ва қандай амалга оширилишини англатади.

Педагогика тушунчалари орасида, педагогик усуллар деб юритилаётган, таълим олувчиларга таъсир қилиш ва уларнинг билимини баҳолаш усуллари муҳим ўрин тутди.

Педагогик усулларини таълим бериш усуллари ва тарбия усулларига бўлиш мумкин. Жумладан, таълим бериш усуллари деганда, мақсадларга эришиш, тарбиявий муаммоларни ҳал қилиш услубларининг мажмуи тушунилади. Шу ўринда, таълим беришнинг асосини билим, кўникма ва малакалар ташкил қилади.

Маълумки, ҳозирги кунда таълим бериш анъанавий ва замонавий педагогик усуллар ёрдамида амалга оширилади.

Бунда, анъанавий усуллар деганда, кўп йиллик таълим бериш амалиётда ўз исботини топган таълим беришнинг усулларига айтилади. Масалан, таълим беришнинг анъанавий усуллари қаторига маъруза, суҳбат, тушунтириш, муҳокама қилиш, китоб билан ишлаш, намоиш қилиш, ўзаро таълим машқлари, лаборатория, амалий ва мустақил ишлар киради.

Замонавий усуллар деганда, таълим-тарбия фаолиятида эндигина қўлланила бошлаган усуллар тушунилади. Бундай усулларга, масалан, тренинг, модулли ва масофавий таълим, кейс-стади, коучинг (ингл. coaching – “мураббийлик”), ролли ўйинлар, ишбилармонлик ўйинлари, намунага оид ҳаракатлар, жуфтликда ишлаш, ақлий ҳужум, мавзули муҳокамалар ва бошқалар киради.

Педагогик жараённинг самарадорлиги тўғрисида, кузатиш, савол-жавоб, назорат иши, тест синовидан ўтказиш, рейтинг каби педагогик усулларда таълим олувчиларнинг билимларини баҳолаш орқали натижалар гувоҳлик бериши мумкин.

Педагогик жараённинг самарадорлиги нафақат таълим берувчининг фани қай

даражада билиши ва бошқаларга ўргатишига, балки таълим олувчилар билан қай даражада ўзаро алоқани ўрнатишига ҳам боғлиқдир.

Таълим берувчи ва таълим олувчининг ўзаро алоқаси, масалан, таълим олувчининг билим фаоллигини қўллаб-қувватлаш орқали амалга оширилади. Бунда, таълим олувчини қўллаб-қувватлаш уни ишонтириш, рағбатлантириш ва бошқа қизиқтириш билан таъсир қилишда ифодаланиши мумкин.

Албатта, ушбу мақола доирасида педагогика фанини ташкил этувчи барча жиҳатларини кўриб чиқиш мумкин эмас. Бироқ таълим сифатига қўйиладиган талаблар бугунги кунда ушбу йўналишнинг долзарблигини белгилаб беради.

Бу фикрларнинг тасдиғи сифатида, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномасида 2023-йилни мамлакатимизда “Инсонга ғамхурлик ва сифатли таълим йили” деб номланишни таклиф қилган ҳолда, хусусан, “Таълим сифатини ошириш – Янги Ўзбекистон тараққиётининг яккаю ягона тўғри йўлидир” [11] дея таъкидлаганини келтириш мумкин.

Таълим сифатини оширишда педагогика фани доирасидаги тадқиқотлар алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, тарбия ва таълимни такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш имконини беради. Қолаверса, бугунги кунда педагог ходимга қўйилаётган юксак талаблар уларнинг касбий малакасини мунтазам ошириб боришини белгилаб беради.

Иқтибослар/Сноски/ References:

1. Атабаева, К. Р. Замоनावий педагогик технологияларнинг таълим-тарбия жараёнидаги аҳамияти / К.Р. Атабаева. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2017. – № 24.1 (158.1). – С. 7-9 // URL: <https://moluch.ru/archive/158/44574/>.
2. Ян Коменский. Великая дидактика // URL: [https://ru.wikisource.org/wiki/ Великая дидактика_\(Коменский,1875\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Великая_дидактика_(Коменский,1875)).
3. Ўзбекистон Республикасининг 2020-йил 23-сентябрдаги ЎРҚ-637-сон “Таълим тўғрисида” ги Қонуни. // URL: <https://lex.uz/docs/5013007>;
4. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс // URL: <https://lex.uz/docs/97664>.
5. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // URL: <https://lex.uz/docs/111453>;
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маъжамасининг 2006 йил 16 февралдаги 25-сонли «Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида» ги қарори. // URL: <https://lex.uz/docs/973504>;
7. Болдырева А.М. Педагогический процесс и его характеристика // URL: <https://nsportal.ru/vu/vuz/pedagogicheskie-nauki/pedagogika/pedagogicheskii-protsess-i-ego-kharakteristika>;
8. Аслонов И. Педагогик технологияларнинг таълим жараёнидаги ўрни ва уларни қўллаш билан боғли муаммолар/И.Аслонов, А.Жумаев // Педагогик таълим. – 2014. – № 4. – Б. 3–8;
9. Бояринова В.Г. Новые образовательные технологии в системе высшей школы // Универсум: психология и образование: электрон. научн.журн.2020. № 9(75) // URL: <https://7universum.com/ru/psy/archive/item/10656>;
10. Умарова Р.У. Таълим тизимида замонавий педагогик технологиялардан фойдаланишнинг аҳамияти // URL: <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/1006>;
11. Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси // <https://president.uz/uz/lists/view/5774>;
12. Монахов В.М., Бахусова Е.В., Власов Д.А. Педагогические технологии как дидактический инструмент модернизации образования. – Тольятти: ВУиТ, 2004. – 243 с.